

Nukleáris törvényszéki analitikai módszer kidolgozása az atomerőműből származó kiégett nukleáris anyagokra, azok karekterizálásához (2. év)

**Kovács-Széles Éva, Kocsonya András,
Nguyen Cong Tam, Dósa Gergely,
Völgyesi Péter, Almási István, Tóth Csaba,
Hlavathy Zoltán, Lakosi László**

MTA Energiatudományi Kutatóközpont Sugárbiztonsági Laboratórium

Előzmények, irodalomkutatás

Nuclear Forensics ITWG körelemzések, gyakorlatok

- valódi mérések
- virtuális feladatok

előző évi munkánk:

Almási István: Nukleáris törvényszéki analitikai módszer kidolgozása az atomerőműből származó kiégett nukleáris anyagokra, azok karakterizálásához, OAH-NBI-ABA-19/14-M, 2014

Roncsolásmentes (NDA) vizsgálatok

- Néhány potenciális izotóp az üzemanyag-katetták kiégésének gamma-spektrometriai módszerrel történő karakterizálásához
- Egyéb roncsolásmentes módszerek

Roncsolásos (DA) módszerek

- Mintavétel és feloldás
- Elválasztástechnika: aktinidák és egyéb izotópok szeparálása
- A mérendő izotópok köre
- A minták elemzése
- A kiégés (burn-up) mérése

Áttekintés

Kiégett üzemanyagokról elérhető adatbázisokban fellelhető
karakterisztikus paraméterek statisztikai értékelése

Szimuláció és szimulációs program a kiértékelésekhez

Kiégett üzemanyag mérési eredményei és annak felhasználása az MTA
EK-ban nukleáris törvényszéki célokra, eredetmeghatározáshoz

- Roncsolásmentes (NDA)
- roncsolásos (DA)
- Példa: EK-10 fűtőelem vizsgálatai

Irodalmi áttekintés: roncsolásmentes vizsgálatok

passzív módszerek: gamma-spektrometria, neutronszámlálás

aktív módszerek: interrogáció pulzáló neutronforrással,

állanód (weak steady state) forrás alkalmazása

A keltett gamma- és neutronsugárzást mérik

Safeguards célokra kidolgozott módszerek átemelése a forensics-be

ellenőrzés → meghatározás

helyszínen is bevethető NDA technikák

- Cserenkov nézők
- SFAT (^{137}Cs gamma-sugárzás)
- FORK, SMOPY gamma- és neutrontektorok

Besugárzási történet (irradiation history) meghatározása

néhány potenciális izotóp az üzemanyag kazetták kiégésének gamma-spektrometriai módszerrel történő karakterizálásához: ^{134}Cs , ^{137}Cs , ^{154}Eu , ^{106}Ru

potenciális alternatívák: ^{131}I , ^{140}La , ^{95}Nb

hosszú távú tárolás vizsgálata: ^{94}Nb – kis diffúziós állandó és neutronbefogás

MOX és LEU üzemanyagok elkülönítése: $^{134}\text{Cs}/^{154}\text{Eu}$ arány (Willman et al)

^{154}Eu nagyobb arányban keletkezik MOX üzemanyagban

Egyéb roncsolásmentes módszerek

Neutronmérések: ^{238}U neutronbefogása $\rightarrow$ ^{244}Cm : $T_{1/2} = 18.1$ év
spontán hasad $\rightarrow$ késő neutronok
kiegésmeghatározás, egyedi dúsítás mérése

Cserenkov sugárzás kvantitatív mérése

Monte Carlo szimuláció: besugárzási történet követése MCNP-X kóddal
(SCK-CEN)

Kiégett fűtőanyag könyvtár LEU és MOX kazettákra

Karakterizálás: izotóp-összetétel, a neutron/gamma-emisszió intenzitás/spektrum
besugárzási történet 3 változó függvényében: kezdeti dúsítás, kiegészítés, hűlési idő

ORIGEN-ARP (ORNL SCALE programcsomag) és ALEPH 2.2 kiegészítő
kódok

A könyvtárat összehasonlítják a Los Alamos-ban (LANL) az amerikai Next
Generation Safeguards Initiative (NGSI) keretében hasonló felépítésű kazettákra
készített referencia kiégett fűtőelem-könyvtárakkal.

Kiégett fűtőelemek hasadóanyag-tartalmának meghatározása

- Self-Interrogation Neutron Resonance Densitometry (SINRD)
- Passive Neutron Albedo Reactivity with Fission Chamber (PNAR-FC) + SINRD:
a kiégett fűtőelemek Pu tartalmának meghatározása

Mindkettő: LANL Next Generation Safeguards Initiative (NGSI) projekt

Roncsolásos módszerek

leggyakrabban használt eljárás: tömegspektrometria (MS)

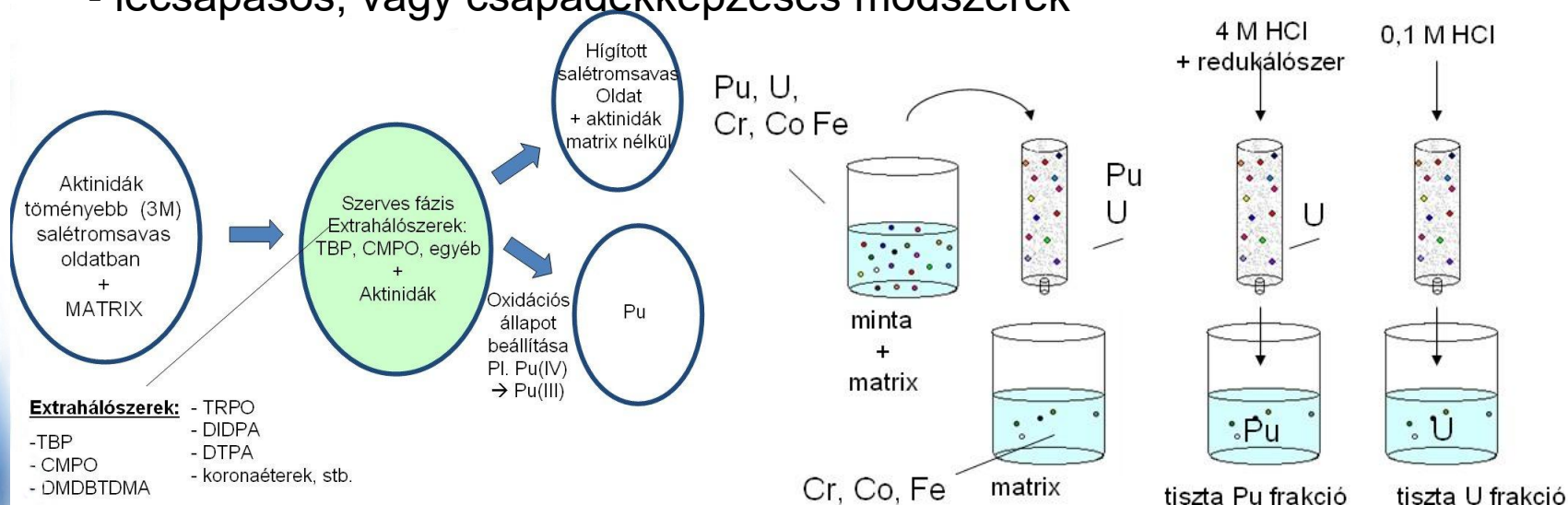
- a kazetta megbontása és feloldása szükséges: sugárveszélyes művelet speciális forrófülkéket és manipulátort igényel, Európában 7 országban 10 ilyen laboratórium ismert

kezdeti lépés: salétromsavas oldás → oldatba vitel

- a minta előkészítés jelentős időt igényel: rövid felezési idejű izotópok mérése korlátozott

elválasztástechnika, az aktinidák és egyéb izotópok szeparálása

- reprocesszálás folyamatánál kidolgozott módszerek
- hosszú felezési idejű aktinidák, mint Am, Pu, Th, Np elválasztása
  - folyadék-folyadék extrakció (pl. PUREX eljárás)
  - kromatográfiás technikák: mozgó fázis átáramoltatása álló fázison
  - lecsapásos, vagy csapadékképzéses módszerek

Roncsolásos módszerek

A mérendő izotópok köre: U izotópjai, keletkező hasadási termékek, aktinidák, lantanoidák és egyéb radioaktív izotópok: U, Pu, Am, Np, Ce, Cm, Cs, Eu, Nd, Ru és Sm

A minták elemzése

- on-line elválasztás és mérés: az elválasztásos lépést közvetlenül legfőképpen kromatográfiás technikákat alkalmazva végzik, a kromatográf kimenete közvetlenül össze van kötve a mérőberendezéssel, ami általában tömegspektrométer
- offline módszer: az elválasztás egy közbenső hordozóra történik
  - radiometriai mérési technikák
    - alfa-spektrometria: Pu, Am, Ci izotópok, tipikus bizonytalanság ~2%
    - gamma-spektrometria:
      - folyadékszintilláció (LSC): ^{147}Pm , ^{99}Tc , ^{90}Sr
        - nagymértékű elem-szeperáció kell a mérés előtt, bizonytalanság: 2%
    - tömegspektrometria (TIMS, ICP-MS)
      - a legpontosabb izotópazonosítást és mennyiségi meghatározást biztosítja, ha a mintát sikerült teljesen elválasztani, tiszta frakciókat nyerni belőle, elkerülve az izobár-interferenciát és a mátrix-hatást
      - bizonytalanság: ~0.5%

A kiégés (burnup) meghatározása

roncsolásmentes: gamma-spektrometria ($^{134}\text{Cs}/^{137}\text{Cs}$)

roncsolásos eljárások: specifikus nuklidok kémiai analízis általi meghatározásán, valamint a hasadási termékek monitorozásán alapulnak, széles körben alkalmazott referencia módszerek a kiégett fűtőelemek kiégésének meghatározásához

izotópok: U, Pu, ^{134}Cs , ^{137}Cs és ^{148}Nd – roncsolással meghatározható, bomlási aránya független a hasadó aktinidáktól – ASTM E 321-69 módszer

A stabil hasadási termékek mérésén alapuló módszerek csaknem függetlenek a besugárzási előtörténettől → pontosak. Nd a legjobb.

A Nd-148 alapján számolt kiégés, mint kulcs paraméter alkalmazható a lefoglalt, csempészett kiégett fűtőelemek eredetmeghatározásához, mivel azok esetében besugárzási előtörténet biztosan nem ismert.

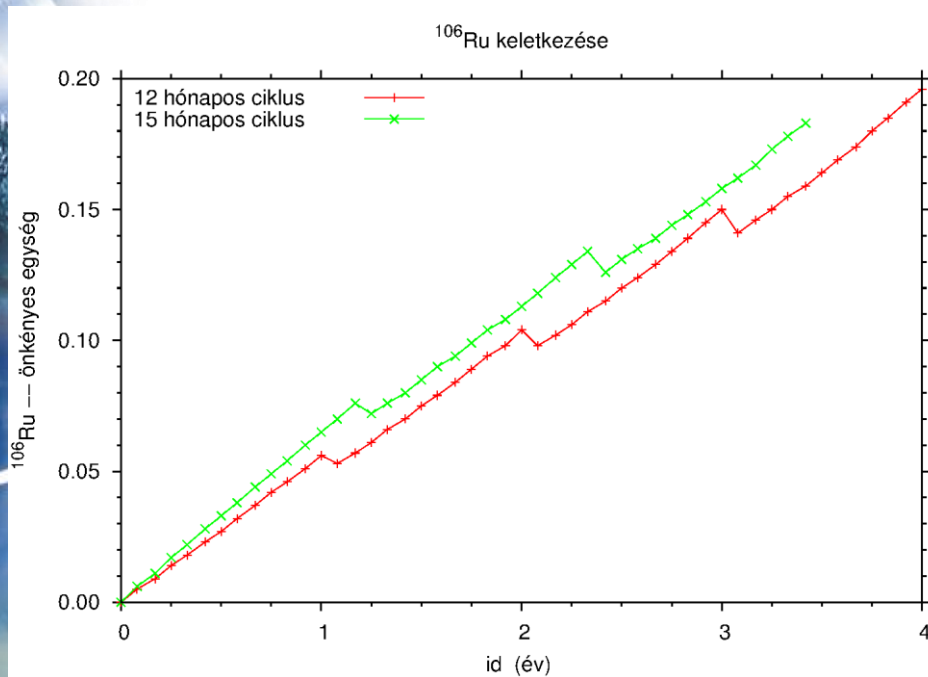
Kiégett üzemanyagokról elérhető adatbázisokban fellelhető karakterisztikus paraméterek statisztikai értékelése

SFCOMPO:

- nyílt elérésű nemzetközi adatbázis
- eredetileg a kiégett fűtőelemek izotópösszetétele irodalmi adatok alapján
- Japan Atomic Energy Research Institute (JAERI) 1993
- 2002-ben átvette a Nuclear Energy Agency (NEA) – azóta is üzemelteti
- 4 ország (Németország, Olaszország, Japán és az USA)
- 14 könnyű vizes, 7 nyomottvizes és 7 forralóvizes reaktor
kiégett fűtőelemeinek izotóp összetétele: U, Pu, Am, Cm
+hasadási termékek, mint Nd, Cs, Sr
- 246 minta, amelyből 30 $\text{UO}_2\text{-Gd}_2\text{O}_3$ összetételű fűtőelem
- a besugárzott nukleáris üzemanyag legfontosabb, karakterisztikus jellemzője az izotópösszetétel
- bomlási hő, sugárzási dózis és a neutron multiplicitási faktor, stb. számítható
- izotóp korrelációk tanulmányozhatók az egyes reaktorok esetében
- vizsgált paraméterek: ^{234}U /teljes U, ^{235}U /teljes U, ^{236}U /teljes U, ^{238}Pu /teljes U, ^{239}Pu /teljes U, ^{240}Pu /teljes U, ^{241}Pu /teljes U, ^{242}Pu /teljes U, ^{241}Am /teljes U, ^{242}Am /teljes U, ^{137}Cs /teljes U, ^{237}Np /teljes U a kiegészítő függvényében
- az adatbázisban elérhető nuklidok és azok radioaktív izotópjainak köre:
U, Pu, Am, Np, Ce, Cm, Cs, Eu, Nd, Ru, Sm

Szimuláció és szimulációs program a kiértékelésekhez

Fűtőelem karakterizáló

U-235

Vizsgált izotóp

Kampány	Kezdeti mennyiségek	Vizsgált izotóp jellemzői
Üzem (hónap): <input type="text" value="11"/>	U-235 (%): <input type="text" value="4.56"/>	Felezési idő (nap): <input type="text" value="368"/>
Szünnet (hónap): <input type="text" value="1"/>	Pu-239 (%): <input type="text" value="0"/>	Keletkezési gyakoriság (U): <input type="text" value="0.001"/>
Neutronfluxus	Vizsgált izotóp (%): <input type="text" value="0"/>	Keletkezési gyakoriság (Pu): <input type="text" value="0.01"/>
Kampány végén (%): <input type="text" value="112"/>		
Mért mennyiségek	Szimuláció	
U-235 (%): <input type="text" value="2.31"/>	U-235 hasadási tényező lépésköz: <input type="text" value="0.0001"/>	
Pu-239 (%): <input type="text" value="1.22"/>	Pu-239 termelődési tényező lépésköz: <input type="text" value="0.0001"/>	
Kampányok száma: <input type="text" value="4"/>	U-235 hasadási tényező kezdeti érték: <input type="text" value="0.015"/>	
Pihentetés (hónap): <input type="text" value="0"/>	Pu-239 termelődési tényező kezdeti érték: <input type="text" value="0.027"/>	
	Mért mennyiségekben megengedett hiba (%): <input type="text" value="10"/>	
	Maximális megengedett lépésszám: <input type="text" value="200000"/>	

Indítás

Eredmények

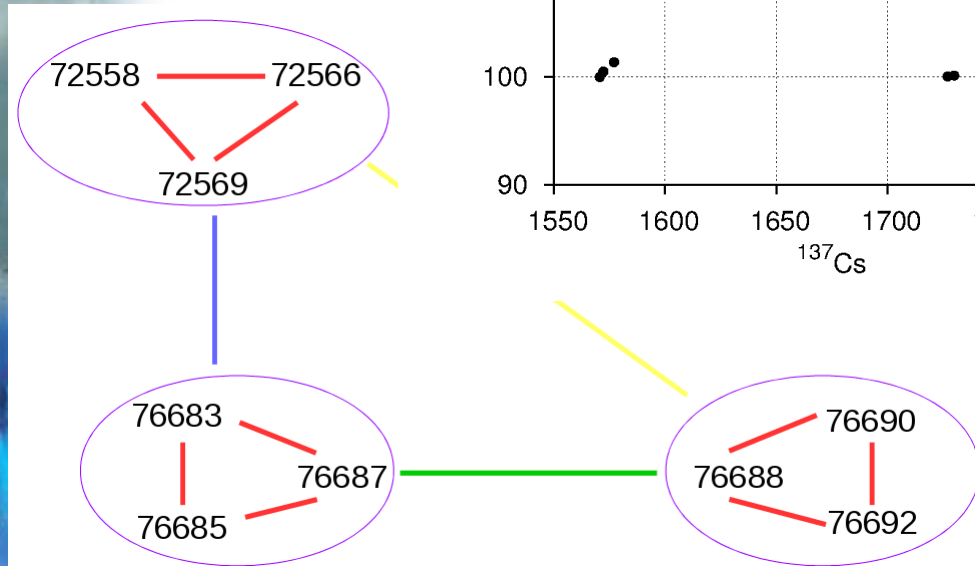
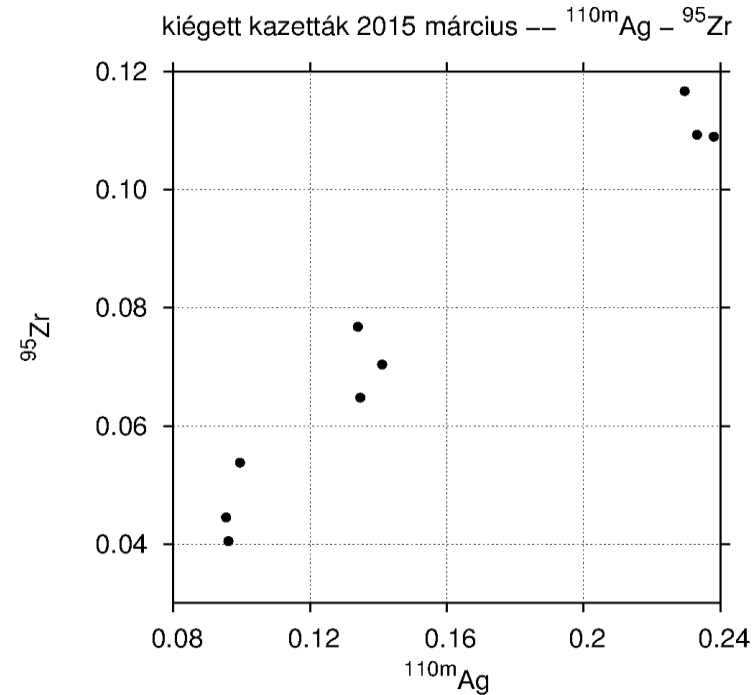
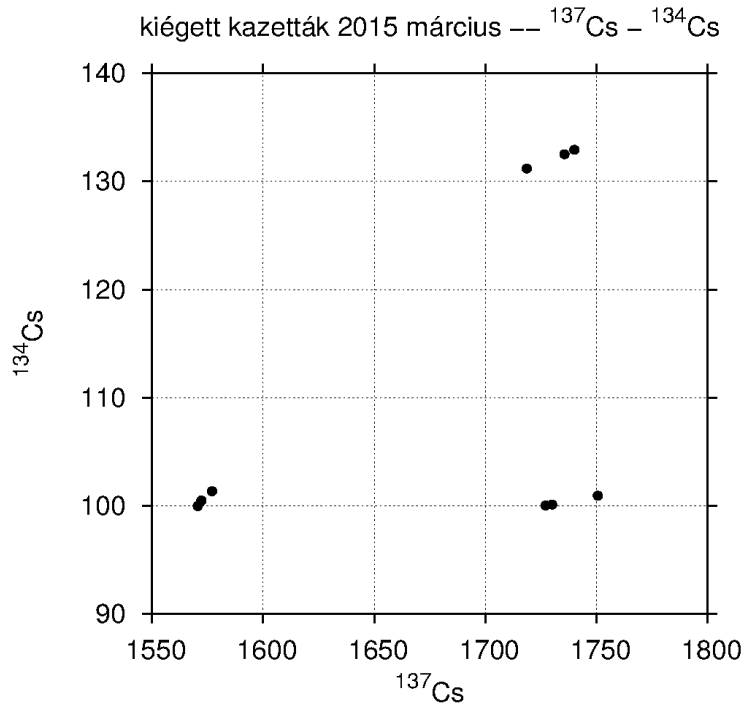
U-235 hasadási tényező: **0.014** Pu-239 termelődési tényező: **0.0255**

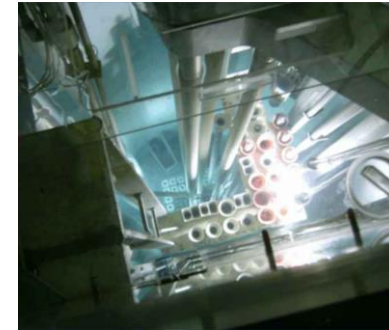
Kiéggett üzemanyag mérési eredményei és annak felhasználása nukleáris törvényszéki célokra, eredetmeghatározáshoz – roncsolásmentes módszerek

Gamma-spektroszkópiai mérések kiéggett fűtőelem-kazettákon a Paksi Atomerőműben mérhető nuklidok: ^{154}Eu , $^{106}\text{Ru}/^{106}\text{Rh}$, $^{95}\text{Zr}/^{95}\text{Nb}$, ^{124}Sb , $^{144}\text{Ce}/^{144}\text{Pr}$, $^{140}\text{La}/^{140}\text{Ba}$

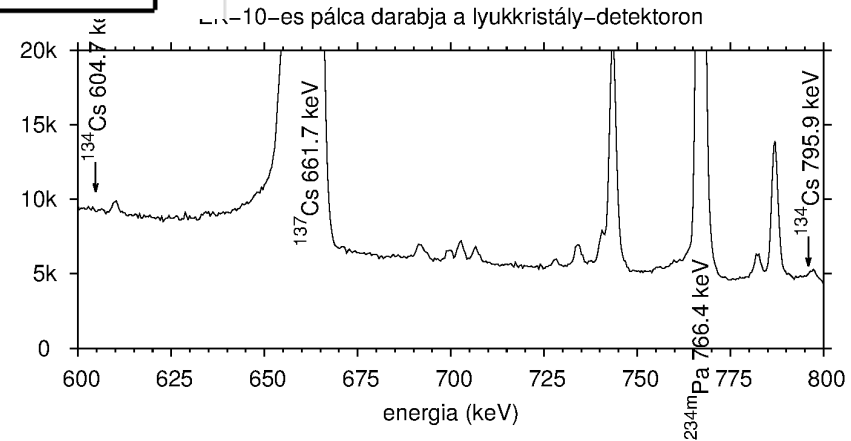

Kiéggett üzemanyag mérési eredményei és annak felhasználása nukleáris törvényszéki célokra, eredetmeghatározáshoz – EK-10 fűtőelem-pálca

3. táblázat BME üzemanyag tömegspektrometriás mérési eredményei (atom %-ban megadva), szórás: 2-3% közötti (k=2)

Minta sorszáma	U-234	U-235	U-236	U-238	Megjegyzés
5	0,0751	9,92	0,0639*	89,9326	
REF		9,88			Gamma mérés

NUCLEAR
FORENSIC
LABORATORY

Köszönöm a figyelmet!

